

نقش حاکمیت شرکتی و اثرات منفی کووید ۱۹

محمد نوروزی^۱

فاطمه باقری^۲

سارا معماری^۳

امید یعقوبی^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۱۰ تاریخ چاپ: ۱۴۰۱/۰۳/۲۹

چکیده

شیوع بیماری کووید-۱۹ تقریباً تمامی کشورهای جهان را در بر گرفته است و علاوه بر این در پی شیوع ویروس کرونا، بورس‌های جهانی بی‌سابقه‌ترین سقوط‌های سالیان اخیر خود را تجربه کرده‌اند. با این وجود پیامدهای این بیماری برای اقتصاد ایران که با تحریم‌های ظالمانه آمریکا نیز مواجه است، شدیدتر و پیچیده‌تر است. لذا وجود یک سازوکارهای اساسی حاکمیت شرکتی در شرکت‌ها بسیار نقش بااهمیتی در این دوره از بحران کرونا دارد. هرچه شرکت‌ها از سازوکارهای قوی‌تری برخوردار باشند، نیز در برابر این بحران مستحکم‌تر خواهند بود. بنابراین در پژوهش حاضر سعی گردید به مروری بر مبانی نظری حاکمیت شرکتی و نقش‌های آن در یک سیستم مالی و سپس به بحران کووید-۱۹ در سطح جهان و ایران و تاثیر آن بر ابعاد مختلف نیز پرداخته شود.

واژگان کلیدی

حاکمیت شرکتی، کووید ۱۹، کیفیت گزارشگری مالی

^۱استادیار، گروه حسابداری، مدرس دانشگاه گنبد کاووس، گنبد کاووس، ایران. (Mohammad_n488@yahoo.com)
^۲دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت مالی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهریار، تهران، ایران. (نویسنده مسئول: fatemehbagheri1396@yahoo.com).

^۳دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت مالی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهریار، تهران، ایران. (S.memari.92@gmail.com)

^۴دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت مالی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهریار، تهران، ایران. (yaghobi.omid1369@gmail.com)

مقدمه

شیوع بیماری کووید ۱۹ تقریباً تمامی کشورهای جهان (بیش از ۲۱۰ کشور و منطقه) را در بر گرفت و علاوه بر ایجاد موجی از ابتلا و مرگ و میر در بیشتر کشورهای جهان، آن‌ها را درگیر پیامدهای اقتصادی خود کرده است. شیوع ویروس کرونا زنجیره‌ای مهم از پیامدهای اقتصادی داشت که از چین شروع و تقریباً تمام اقتصادهای جهان را تحت تاثیر قرار داده است (پرمه، ۱۳۹۸). در ماه‌های اخیر، ویروس کووید ۱۹ ترس و اضطراب را در بین مردم گسترش داده و تاثیری شدیدی بر فعالیت‌های اقتصادی جهان گذاشته است (جورجیوا^۱، ۲۰۲۰؛ شریف و همکاران^۲، ۲۰۲۰؛ شهزاد و همکاران^۳، ۲۰۲۰). اگرچه تاثیرات طولانی‌مدت و دقیق کووید ۱۹ بر ثروت اقتصادی هنوز مشخص نیست (گودل^۴، ۲۰۲۰؛ مک کیین و فرناندو^۵، ۲۰۲۰) و بازارهای مالی قبلاً با حرکات چشمگیر به آن‌ها پاسخ داده‌اند؛ با این حال باعث می‌شود پیش‌بینی‌های جریان نقدی آینده شرکت‌ها بسیار مشکل پیچیده باشد. همه‌گیر کووید ۱۹ یک سناریوی جالب توجه ارائه می‌کند که موجب آن یک شوک غیرمنتظره باعث ایجاد تغییرات حاد در عملکرد شرکت‌ها نسبت به انتظارات مدیران می‌شود (لاکر و همکاران^۶، ۲۰۲۰). به طور نمونه بارتیک^۷ و همکاران^۸ (۲۰۲۰) در بررسی خود نشان داد رکود اقتصادی مرتبط با کووید ۱۹ بر بسیاری از بنگاه‌های اقتصادی تاثیر منفی گذاشته است، شرکت‌های خاصی در طول بیماری همه‌گیر کووید ۱۹ توانسته‌اند به فعالیت خود ادامه دهند و حتی پیشرفت کنند.

یکی از عواملی که بر حفظ کارایی بازارهای مالی بسیار بااهمیت تلقی می‌شود نیز کیفیت گزارشگری مالی است که بسیاری از سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان در راستای تصمیم‌گیری به این اطلاعات نیازمند هستند (یه و همکاران^۹، ۲۰۱۴). برخی مطالعات به بررسی بحران مالی ۲۰۰۸ بر کیفیت گزارشگری مالی نیز پرداخته‌اند (سیمینی^۹، ۲۰۱۵؛ انگک و همکاران^{۱۰}، ۲۰۱۹) که در دسامبر ۲۰۱۹ بحران جدیدی تحت عنوان کووید ۱۹ پدیدار گردید که بر وضعیت اقتصادی و کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها نیز تاثیرگذار بود (فام و همکاران، ۲۰۲۱). در همین راستا، نقش حاکمیت شرکتی در کیفیت گزارشگری مالی بسیار حائز اهمیت بوده و همچنین در زمان بحران همه‌گیری کووید ۱۹ نیز نقش بااهمیتی داشته است (جبران و چن^{۱۱}، ۲۰۲۱؛ ارکنز و همکاران^{۱۲}، ۲۰۱۲). تاکنون پژوهشی در این زمینه که آیا حاکمیت شرکتی اثرکاهنده بر تاثیر منفی کووید ۱۹ بر کیفیت گزارشگری مالی نیز داشته انجام نشده است.

¹ Georgieva

² Sharif et al

³ Shehzad et al

⁴ Goodell et al

⁵ McKibbin & Fernando

⁶ Larcker et al

⁷ Bartik et al

⁸ Yeh et al

⁹ Cimini

¹⁰ Eng et al

¹¹ Jebran & Chen

¹² Erkens et al

ترومبتا و ایمپراتوره^۱ (۲۰۱۴) بر این استدلال هستند که در زمان بحران مالی نیز مدیریت سود بیشتری در شرکت‌ها انجام می‌گردد. لذا این موضوع که پس از بحران مالی سال ۲۰۰۸، بحران جدیدی تحت عنوان کووید ۱۹ چه تاثیری بر کیفیت گزارشگری مالی و حاکمیت شرکتی دارد بسیار با اهمیت است. بنابراین در پژوهش حاضر سعی گردید با مروری بر مبانی نظری حاکمیت شرکتی و کیفیت گزارشگری مالی و نقش کووید ۱۹ بر بهبود کیفیت گزارشگری مالی پرداخته شود. همچنین سعی گردید به مروری بر پژوهش‌های انجام شده در این زمینه پرداخته شود.

مبانی نظری پژوهش

- کووید ۱۹

شیوع کرونا ویروس جدید (کووید ۱۹) از دسامبر ۲۰۱۹ در وهان چین چالش‌های زیادی در همه ابعاد مختلف برای کشورهای سراسر جهان به همراه داشته است. به طوری که حتی کشورهای توسعه یافته که مدعی دارا بودن نظام‌های سلامت و مددکاری اجتماعی پیشرفته بودند نیز طی مدت اخیر با مشکل مواجه شده‌اند. در ایران، شیوع کرونا ویروس از انتهای سال ۱۳۹۸ و تداوم آن در سال ۱۳۹۹، اقتصاد کشور را در یک وضعیت رکود همراه با ناطمینانی قرار داده است. کشوری که پس از سیری دو سال سخت، دچار کاهش تشکیل سرمایه ثابت شده و ظرفیت تولید بالقوه اقتصادی نیز کاهش یافته است و دستیابی به سطح رفاه سال ۱۳۹۰ و پیش از آن دشوار است. از طرف دیگر بالابودن نرخ تورم برای دو سال پیاپی ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ و همچنین پیش‌بینی تورم بالای ۲۵ درصد برای سال ۱۳۹۹ نیز موجب شده است تا نگاه‌های بسیاری توانایی ادامه فعالیت خود را از دست بدهند (صائب نیا و همکاران، ۱۳۹۹).

- اثرات کووید ۱۹ در بخش‌های مختلف اقتصادی

شیوع ویروس کووید ۱۹ در بخش‌های مختلف اقتصادی، اثرات متفاوتی داشته است که در ادامه به اثرات هر بخش به تفکیک پرداخته می‌شود؛

۱- بخش‌های اولیه

کشاورزی: سقوط جهانی در تقاضا برای هتل‌ها و رستوران‌ها، قیمت کالاهای کشاورزی را تا ۲۰ درصد کاهش داد. کشورها در سراسر جهان به اعمال پروتکل‌های بهداشتی برای مهار گسترش بیماری متحمل شدند، از جمله؛ رعایت فاصله اجتماعی، اجتناب از مسافرت‌های غیرضروری و ممنوعیت از اجتماعی و تجمع. "خرید وحشت" کمبودهای فراتر از قفسه‌های سوپرمارکت‌ها را پیچیده‌تر کرد. انجمن دامپزشکی آمریکا (AVMA) نسبت به مقادیر کم داروهای حیوانی ابراز از چندین تامین‌کننده بزرگ دارویی ابراز نگرانی کرد.

نفت و محصولات نفتی: طی جلسه‌ای، سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک) در وین در تاریخ ۶ مارس، روسیه امتناع خود از کاهش تولید نفت را اعلام کرد که باعث شد عربستان سعودی با تخفیف‌های خارق‌العاده‌ای برای خریداران و استخراج نفت خام بیشتر اقدام نماید. عربستان نسبت به ماه فوریه میزان تولید نفت خود را ۲۵ درصد افزایش داده است

¹ Trombetta & Imperatore

و به یک حجم تولید بی سابقه رسیده است. همین موضوع باعث شد، نفت شدیدترین سقوط یک روزه خود را طی ۳۰ سال گذشته تجربه کند. در ۲۳ مارس، برنت خام با ۲۴ درصد از ۳۴ دلار در هر بشکه به ۲۵/۷۰ دلار در هر بشکه رسید. با توجه به شیوع ویروس کرونا، تقاضای نفت کاهش یافت و پیش بینی می شود یک جنگ قیمت نفت در حال وقوع باشد که باعث اثرات و پیامدهای مهمی در اقتصاد جهانی باشد (تروتر و همکاران^۱، ۲۰۲۰).

۲- بخش های ثانویه

صنعت ساخت و تولید: نظرسنجی انجام شده توسط فدراسیون پلاستیک بریتانیا (BPF) تاثیر کووید ۱۹ را بر مشاغل تولیدی در انگلستان مورد بررسی قرار داد که بیش از ۸۰ درصد از پاسخ دهندگان اعلام کردند که در دو ماهه بعد از همه گیری ویروس، دچار کاهش شدید در گردش مالی خود شده اند و ۹۸ درصد از تاثیر منفی این بیماری در فعالیت های تجاری ابراز نگرانی کردند. مسائل مربوط به واردات و کمبودهای تجهیزات پرسنلی به عنوان اصلی ترین نگرانی برای مشاغل ناشی از اختلال در زنجیره های تامین و سیاست های انزوا در نظر گرفته شده است. در واقع، برای بسیاری از نقش های موجود در یک شرکت تولیدی، کار در خانه گزینه مناسبی بود (چاکرaborty و میتی^۲، ۲۰۲۰).

۳- بخش ثالثه

آموزش: کووید ۱۹ بر روی همه سطوح سیستم آموزشی از پیش دبستانی تا آموزش عالی تاثیر گذاشت. کشورهای مختلف سیاست های مختلفی اتخاذ نمودند، از جمله بسته شدن کامل موسسات آموزشی در آلمان و ایتالیا تا تعطیلی هدفمند در انگلستان برای همه اقدار جامعه به استثنای فرزندان کارگران در صنایع کلیدی، علاوه بر این، بیش از ۱۰۰ کشور جهان تعطیلی امکانات آموزشی را در سراسر کشور وضع نمودند. یونسکو برآورد نموده است که نزدیک به ۹۰۰ میلیون یادگیرنده تحت تاثیر تعطیلی موسسات آموزشی قرار گرفته اند. در حالی که هدف از این تعطیلی ها، جلوگیری از شیوع بیماری و ویروس در موسسات و جلوگیری از انتقال آن به افراد آسیب پذیر است. این تعطیلی ها دارای پیامدهای گسترده اقتصادی- اجتماعی بوده است. به گونه ای که بر تحرک اجتماعی تاثیر گذاشته و به موجب آن مدارس دیگر قادر به تهیه وعده های غذایی رایگان برای کودکان خانواده های کم درآمد، انزوای اجتماعی و نرخ ترک تحصیل نیستند. علاوه بر این، جمعیت هایی با درآمد بالا که قادر به دستیابی به فناوری هستند، می توانند اطمینان حاصل کنند که ادامه تحصیل در طول انزوای اجتماعی به طور دیجیتالی ادامه می یابد. علاوه بر این، کووید ۱۹ باعث شده است تمام تحقیقات دانشگاهی و غیر کوویدی متوقف شده و همگی متمرکز بر روی اثرات کوتاه مدت و بلندمدت این ویروس شوند. از سوی دیگر به تعویق افتادن کنفرانس ها و همایش های علمی- پژوهشی فرصت همکاری و انتقال اطلاعات را کاهش داده است. اگرچه بسیاری از کنفرانس ها به صورت مجازی برگزار می شود ولی به اندازه ارتباطات حضوری مثرتر نبوده است.

¹ Trotter et al

² Chakraborty & Maity

صنعت مالی: کووید ۱۹ جوامع، مشاغل و سازمان‌ها در سطح جهانی را تحت تاثیر قرار داد و همچنین بر بازارهای مالی و اقتصاد جهانی تاثیر گذاشت. پاسخ‌های دولت و موانعی که برای مهار این بیماری ایجاد شد، منجر به اختلال در زنجیره عرضه شد. در چین، محدودیت‌ها به طور قابل توجهی تولید کالاها را کاهش داده، در حالی که سیاست‌های قرنطینه و خودانزویی باعث کاهش مصرف، تقاضا و استفاده از محصولات و خدمات شد. همان‌طور که کووید ۱۹ در بقیه کشورهای جهان پیشرفت می‌کرد، چین شروع به بهبود سریع اقتصاد خود از طریق تقویت قدرت مذاکرات تجارت در مقابل آمریکا کرد. علاوه بر اختلال در زنجیره عرضه، بخش بازار سهام نیز تحت تاثیر قرار گرفته، در آمریکا حدود ۵۰۰ شرکت بزرگ در سهام آمریکا، میانگین صنعتی داو جونز به طرز چشمگیری کاهش یافتند. کاهش در بازارهای سهام جهانی باعث ایجاد فضای بی‌ثبات در سطح نقدینگی شده و بانک‌های مرکزی برای مقابله با این اثرات، اقدام به حفظ نقدینگی کرده و تلاش کردند شوک اقتصادی را کاهش دهند.

بهداشت و درمان: بیماری همه گیر کووید ۱۹ باعث ایجاد یک چالش بی‌سابقه برای سیستم‌های بهداشت و درمان شده است. هزینه‌های بالا مراقبت بهداشتی، کمبود تجهیزات حفاظتی از جمله ماسک صورت، تعداد کم تخت خواب‌های ICU و دستگاه‌های تهویه، نقاط ضعفی در ارائه مراقبت‌های بهداشتی از بیماران بود. در آمریکا نگرانی در مورد افراد بیمه نشده وجود داشت که در مشاغل مستعد به عفونت و ویروسی کار می‌کردند و منجر به پیامدهای قابل توجهی در صورت بیماری می‌شد.

صنعت داروسازی: تغییرات عمیقی که در پویایی مراقبت‌های بهداشتی رخ داده است، منجر به سرمایه‌گذاری گسترده در زیرساخت‌های پیشگیری از بیماری و شتاب در تحول دیجیتال در ارائه خدمات درمانی می‌شود. در ایالات متحده، ترکیبات دارویی فعال اکثراً از هند (۱۸ درصد) و اتحادیه اروپا (۲۶ درصد) وارد می‌شود. در حالی که چین با ۳۹/۳ درصد بزرگترین صادرکننده تجهیزات پزشکی به آمریکا است. از طرف دیگر، به طور همزمان شرکت‌های دارویی با همکاری دانشگاه آکسفورد برنامه‌های مشترکی جهت ایجاد واکسن و ویروس کرونا اتخاذ نموده اند که مرحله اول آن با موفقیت انجام شده است.

گردشگری: اثرات کووید ۱۹ بر عرضه و تقاضای سفر توانسته بر بخش توریسم و گردشگری تاثیر بسزایی بگذارد. شورای جهانگردی و مسافرت جهانی هشدار داده است که ۵۰ میلیون شغل در بخش گردشگری جهانی در خطر است و نیاز به اقدام فوری دارد. می‌توان از طریق کمک‌های موقتی ایالت برای بخش سفر و گردشگری از دولت‌های ملی و نیز دسترسی سریع و آسان برای وام‌های کوتاه و میان‌مدت جهت غلبه بر کمبودهای نقدینگی اقداماتی اتخاذ نمود. اکثر کشورهای جهان با محدودیت‌های بر روی سفرهای غیرضروری، تعلیق خدمات و ویزا، تلاش کردند از شیوع گسترده و انتقال و ویروس کرونا به کشورشان جلوگیری کنند.

صنعت هواپیمایی: صنعت هوایی با موج بی‌سابقه‌ای از لغو و کاهش چشمگیر تقاضا در میان دستورالعمل‌های دقیق و سختگیرانه دولت برای اجرای فاصله اجتماعی و محدودیت‌های سفر غیرضروری روبرو شدند. در سطح جهانی، بسته شدن مرزها و تعلیق پروازها باعث مشکلات مالی بسیاری برای شرکت‌های هواپیمایی شد.

بخش املاک و مستغلات: این صنعت با شیوع کووید ۱۹ با بلاتکلیفی روبرو است، در سطح فردی، اقدامات احتیاطی برای رعایت فاصله اجتماعی، باعث کاهش بازدید از منازل به عنوان بخش اصلی فرآیند فروش شد و هم برای خریداران و هم برای فروشندگان موجب تجدید نظر در برنامه‌های معاملاتی شان شد. برخی از کارگزاران، تورهای بازدید از خانه را به صورت اسکایپ و فیس تایم برای به حداقل رساندن عفونت و انتشار بیماری در نظر گرفتند. از سوی دیگر، مشکلات مالی از جمله توانایی پرداخت اجاره، وام‌ها و سایر مخارج به دلیل بیماری یا تعلیق از کار یا حتی اخراج کارگران به تشویش این بازار دامن زد. به گونه‌ای که بانک‌های انگلستان تلاش کردند از اقداماتی همچون تعویق بازپرداخت وام‌ها، ایجاد سپرده‌های جدیدی برای وام جهت کاهش فشار در این بخش استفاده کنند.

صنعت ورزش: کووید ۱۹ تاثیر بسزایی بر روی برنامه‌های ورزشی و حتی بر روی بزرگترین رویدادهای ورزشی در سال ۲۰۲۰ داشته است. کمیته بین‌المللی المپیک اعلام کرده است که مراسم ۲۰۲۰ توکیو به سال ۲۰۲۱ موکول خواهد شد. تصمیمی که توسط ورزشکاران و ملل مختلف مورد حمایت قرار گرفت. همه این امور به دلیل مهار شیوع بیماری بوده است البته ممکن است دارای بار مالی قابل توجهی باشد که وزن و اهمیت آن هنوز مورد بررسی قرار نگرفته است.

بخشی غذایی: بخش غذایی شامل توزیع و خرده فروشی به دلیل خرید وحشت و انبار کردن مواد غذایی تحت فشار قرار گرفته است. این امر باعث افزایش نگرانی‌هایی در مورد کمبود محصولات غذایی همچون شیر با طول عمر بالا، ماکارونی، برنج و سبزیجات مقوی شده است. خرید وحشت منجر به افزایش یک میلیارد یورویی مواد غذایی در خانه های انگلستان شده است. این تقاضای بالا روی عرضه آنلاین محصولات غذایی تاثیر گذاشته و شرکت‌ها با رزرو بیش از حد مواجه هستند.

تأثیرات اجتماعی: اقدامات فاصله اجتماعی برای جلوگیری از شیوع کووید ۱۹ ترس از خشونت خانگی، سوءاستفاده جسمی، عاطفی و جنسی را افزایش داده است. مشکلات در خانه ماندن و انزوایی اجتماعی باعث ایجاد مشکلات خانوادگی شده، به ی که در همین دوران نرخ طلاق افزایش یافته است (نیکولا و همکاران، ۲۰۲۰).

حاکمیت شرکتی

حاکمیت شرکتی مجموعه مکانیسم‌های هدایت و کنترل شرکت‌هاست. نظام حاکمیت شرکتی توزیع حقوق و مسئولیت های ذی‌نفعان مختلف شرکت‌ها اعم از مدیران، کارکنان، سهامداران و سایر شخصیت‌های حقیقی و حقوقی که از فعالیت های شرکت تأثیر پذیرفته و بر آن اثر می‌گذارند، مشخص می‌کند. این نظام که قوانین و رویه‌هایی جهت تعیین فرایندهای تصمیم‌گیری در شرکت اعم از هدف‌گذاری، تعیین ابزارهای رسیدن به اهداف و طراحی‌های سیستم‌های کنترلی را معین می‌کند، با راه‌هایی که تامین‌کنندگان منابع مالی جهت اطمینان از بازگشت سرمایه‌شان به کار می‌بندند، ارتباط تنگاتنگی

دارد. نظام حاکمیت شرکتی مجموعه دستورالعمل‌ها، ساختارها، فرایندها و هنجارهای فرهنگی است که شرکت‌ها با رعایت آن‌ها به اهداف شفافیت در فرایندهای کاری، پاسخگویی در مقابل ذی‌نفعان و رعایت حقوق ایشان دست خواهند یافت. مکانیسم‌های حاکمیت شرکتی باعث کم شدن مشکلات نمایندگی در شرکت‌ها می‌شود. کیفیت این مکانیسم‌ها امری نسبی بوده و از شرکتی به شرکت دیگر متفاوت است (کردلوئی و همکاران، ۱۳۹۱).

رویه‌های کارآمد حاکمیت شرکتی برای عملکرد صحیح بازار سرمایه و کل اقتصاد کشور حیاتی و لازمه جلب و حفظ اعتماد عمومی است. حاکمیت شرکتی ضعیف ممکن است موجب سلب اعتماد بازار گردد که به نوبه خود می‌تواند منجر به خروج منابع یا بحران نقدینگی و سقوط قیمت‌ها در بورس شود. در حقیقت، شرکت علاوه بر مسئولیت در مقابل سهامداران، در قبال سرمایه‌گذاران و سایر اعضای خود نیز مسئولیت دارد.

سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۱، راهبری شرکتی را به این ترتیب تعریف کرده است: مجموعه‌ای از روابط بین مدیریت، هیئت‌مدیره، سهامداران، و سایر ذی‌نفعان شرکت. راهبری شرکتی همچنین ساختاری را فراهم می‌آورد که از طریق آن اهداف شرکت تدوین و ابزارهای دستیابی به این اهداف و همچنین نظارت بر عملکرد مدیران معلوم می‌گردد. راهبری شرکتی مطلوب باید برای هیئت‌مدیره و مدیریت، انگیزه‌های مناسبی ایجاد کند تا اهدافی را که به نفع شرکت و سهامداران آن است دنبال نمایند و همچنین نظارت مؤثر و کارآمد را تسهیل کند. وجود یک سیستم راهبری شرکتی کارآمد و مؤثر درون یک شرکت و در کل یک اقتصاد، کمک می‌کند تا درجه‌ای از اعتماد فراهم آید که برای عملکرد مناسب یک اقتصاد بازار لازم است. از منظر صنعت بورس اوراق بهادار، راهبری شرکتی شیوه‌ای برای هدایت و اداره فعالیت‌های شرکت توسط هیئت‌مدیره و مدیریت ارشد می‌باشد. این شیوه می‌تواند بر نحوه عمل هیئت‌مدیره در موارد ذیل تأثیر داشته باشد:

- تدوین اهداف شرکت؛
- انجام کسب و کار روزانه؛
- انجام مسئولیت پاسخ‌گویی در قبال سهامداران و توجه به منافع سایر ذی‌نفعان؛
- هم‌راستا کردن فعالیت‌ها و رفتارهای شرکتی با این توقع عمومی که بورس‌ها به شیوه‌های درست و ایمن و هماهنگ با قوانین و مقررات لازم‌الاجرا عمل خواهند کرد؛ و حمایت از منافع سرمایه‌گذاران.

اهمیت حاکمیت شرکتی

امروزه حفظ منافع عمومی، رعایت حقوق سهامداران، ارتقای شفافیت اطلاعات و الزام شرکت‌ها به ایفای مسئولیت‌های اجتماعی از مهم‌ترین آرمان‌هایی است که بیش از گذشته، توسط مراجع مختلف نظارتی و اجرایی مورد توجه قرار گرفته

^۱ Organization for Economic Co-operation and Development (OECD)

است. تحقق این آرمان‌ها مستلزم وجود ضوابط استوار و ساز و کارهای اجرایی مناسب است که مهم‌ترین آن‌ها نظام راهبری شرکتی می‌باشد.

نظام راهبری شرکتی بیش از هر چیز، حیات شرکت را در درازمدت هدف قرار داده است و در این راستا سعی دارد تا از منافع سهامداران در مقابل مدیران شرکت‌ها پشتیبانی و از انتقال ناخواسته ثروت میان گروه‌های مختلف و تضییع حقوق عموم و سهامداران جزء جلوگیری کند. وجود یک نظام راهبری مناسب می‌تواند به تحقق استقلال حساب‌رسان مستقل به معنای واقعی آن کمک کند و منجر به ایجاد فضای شفاف اطلاعاتی شود تا در سایه آن بازیگران عرصه اقتصادی تصمیمات آگاهانه‌تری را اتخاذ کنند (مرشدزاده و همکاران، ۱۳۹۴).

مسائل و مشکلات راهبری شرکتی، از انگیزه‌های ناروا و اطلاعات نامتقارن میان مدیران و سهامداران ناشی می‌شود. تضاد منافع، همراه با عدم امکان انعقاد یک قرارداد صریح و شفاف میان مدیران و سهامداران درباره پیامدهای احتمالی آتی، منجر به مسائل لاینحل در باب نمایندگی می‌شود که بر ارزش شرکت تأثیرگذار است. نظام راهبری شرکتی به منظور کاهش هزینه‌های نمایندگی از طریق نظارت بر عملکرد مدیران و محدود کردن رفتار فرصت‌طلبانه (سودجویانه) مدیران طراحی می‌شود.

تعاریف حاکمیت شرکتی

روش‌های متعددی برای تعریف حاکمیت شرکتی وجود دارد که از تعاریف محدود و متمرکز بر شرکت‌ها و سهامداران آن‌ها تا تعاریف جامع و در برگیرنده پاسخگویی شرکت‌ها در قبال گروه کثیری از سهامداران، افراد یا ذینفعان، متغیر هستند (رستمی و رضائی^۱، ۲۰۲۲). در ادامه برخی از تعاریف آورده شده است.

- حاکمیت شرکتی مجموعه سازوکارهای هدایت و کنترل شرکت‌ها است که توزیع حقوق و مسئولیت‌های ذی‌نفعان مختلف شرکت اعم از مدیران، کارکنان، سهامداران و سایر شخصیت‌های حقوقی که از فعالیت‌های شرکت تأثیر پذیرند و بر آن تأثیر می‌گذارند را مشخص می‌کند.
- حاکمیت شرکتی، مجموعه قوانینی است که ارتباط بین سهامداران، مدیران، بستانکاران، دولت و ذینفعان را تعیین کرده و نیز مجموعه سازوکارهایی است که مستقیم و غیرمستقیم به اجرای قوانین کمک می‌کند.
- حاکمیت شرکتی چارچوب قوانین، ارتباطات، سیستم‌ها و فرایندهایی است که توانایی انجام کار و کنترل در شرکت را دارد. همچنین بر چگونگی اهداف و اجرای آن تأثیر دارد. تأثیر آن در تشویق شرکت به ایجاد ارزش، نوآوری، توسعه و اکتشاف و فراهم آوردن زمینه سیستم‌های پاسخگو و کنترل متناسب با ریسک حائز اهمیت است.
- حاکمیت شرکتی سیستم پیچیده سازوکار کنترل مؤثر بر رفتار مدیریت است که برای حمایت از افزایش ارزش سهام مالکان بوده و یک سیستم تأثیرگذار در کاهش هزینه‌های نمایندگی است که در اثر جدایی مالکیت و مدیریت به وجود آمده است.

¹ Rostami and Rezaei

طبقه‌بندی حاکمیت شرکتی

مهم‌ترین طبقه‌بندی که در حال حاضر برای طبقه‌بندی سیستم‌های حاکمیت شرکتی وجود دارد عبارتند از:

۱- سیستم‌های حاکمیت درون سازمانی

سیستمی است که در آن شرکت‌های فهرست‌بندی شده یک کشور تحت مالکیت و کنترل تعداد کمی از سهامداران هستند. آن‌ها ممکن است اعضای خانواده مؤسس یا گروه کوچکی از سهامداران مانند: بانک‌های اعتباردهنده، شرکت‌های دیگر یا دولت باشند. به سیستم‌های درون‌سازمانی به دلیل روابط نزدیک رایج بین شرکت‌ها و سهامداران عمده آن‌ها، سیستم‌های رابطه‌ای نیز گفته می‌شود. هر چند در مدل حاکمیت شرکتی درون‌سازمانی به دلیل روابط نزدیک بین مالکان و مدیران، مشکل نمایندگی کمتری وجود دارد، لکن مشکلات جدی دیگری پیش می‌آید. به واسطه سطح تفکیک ناچیز مالکیت و مدیریت، در بسیاری از کشورها (مثلاً به دلیل مالکیت خانواده‌های مؤسس) از قدرت سوء استفاده محتمل به نظر می‌رسد. معاملات مالی، مبهم و غیرشفاف بوده و افزایش سوء استفاده از منابع مالی، نمونه‌ای از سوء جریان‌ها در این سیستم‌ها هستند (ارنا و همکاران^۱، ۲۰۲۲).

۲- سیستم‌های حاکمیت برون سازمانی

در این سیستم‌ها، شرکت‌های بزرگ توسط مدیران اداره می‌شوند و تحت تملک مالکیت سهامداران برون‌سازمانی یا سهامداران خصوصی هستند. اگر چه در سیستم‌های برون‌سازمانی، شرکت‌ها مستقیماً توسط مدیران اداره می‌شوند، اما بطور غیر مستقیم تحت کنترل اعضاء برون‌سازمانی قرار دارند. اعضای مذکور، نهادهای مالی و همچنین سهامداران خصوصی هستند (آبانگا و همکاران^۲، ۲۰۲۲).

چارچوب نظری حاکمیت شرکتی

چند چارچوب نظری متفاوت برای توضیح و تحلیل حاکمیت شرکتی مطرح شده است که هر یک از آن‌ها با استفاده از واژگان مختلف به صورتی متفاوت به موضوع حاکمیت شرکتی پرداخته‌اند که ناشی از زمینه علمی خاصی است که به حاکمیت شرکتی می‌نگرد. به عنوان مثال، تئوری مالی از دیدگاه مالی و اقتصادی، تئوری هزینه معاملات از دیدگاه اقتصادی، حقوقی و سازمانی و تئوری ذی‌نفعان از دیدگاه اجتماعی به موضوع حاکمیت شرکتی می‌پردازند.

۱- تئوری نمایندگی

مشکل نمایندگی نخستین بار توسط راس (۱۹۷۳) مطرح شد و اولین بار به وسیله جنسن و مک‌لینگ (۱۹۷۶) بیان گردید. آنان مدیران را به عنوان نماینده و سهامداران را صاحبان شرکت در نظر گرفتند. در شرکت‌های با سهامداران پراکنده، چون امکان نظارت و کنترل شرکت به وسیله سهامداران جزء وجود ندارد، مدیران به عنوان نماینده سهامداران به دنبال منافع خویش می‌روند.

¹ Erena et al

² Abang'a et al

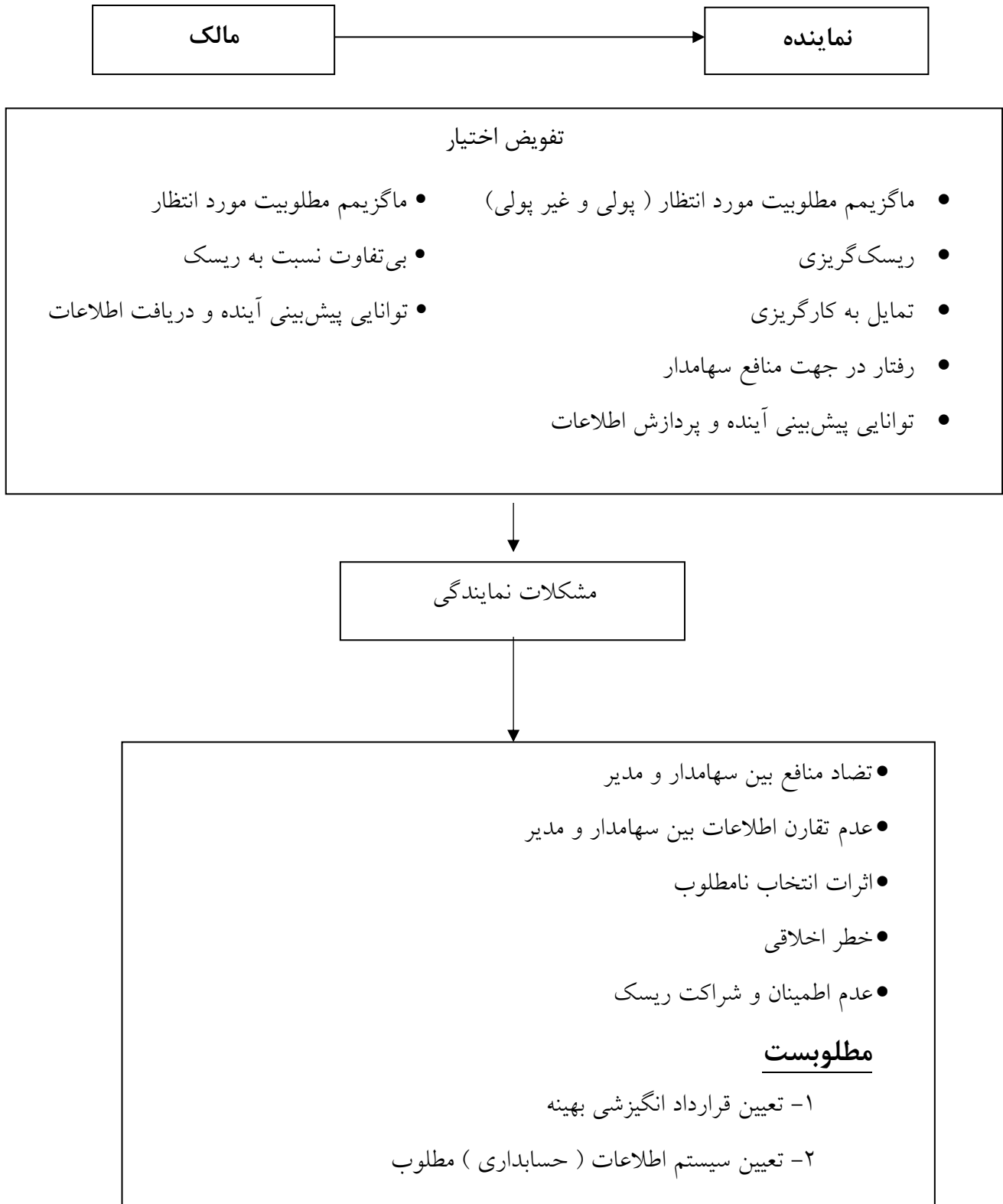
تضاد بین سهامداران و مدیران از دو جنبه دارای اهمیت است. اول اینکه مدیران ممکن است ثروت سهامداران را جهت افزایش میزان پاداش و مزایای خود مورد استفاده قرار دهند. دوم اینکه مدیران ممکن است جهت حفظ جایگاه شغلی خود، در راستای حداکثر کردن سود سهامداران عمل ننموده و به علت عدم تقبل ریسک، از سرمایه گذاری در پروژه های سودآور اجتناب ورزند. هزینه های ناشی از تفویض اختیار تصمیم گیری از سوی مالک به مدیر، در اصطلاح هزینه های نمایندگی نامیده می شود.

در یک دسته بندی کلی هزینه های نمایندگی را می توان به سه گروه اصلی زیر تقسیم کرد (خانی و همکاران، ۱۳۹۳):

- ۱- هزینه ها و مخارج مربوط به نظارت، مانند هزینه های حسابرسی؛
 - ۲- هزینه های مربوط به ساختار سازمانی و فرایند ایجاد محدودیت برای مدیران، از قبیل انتصاب افرادی خارج از شرکت در ترکیب هیئت مدیره؛
 - ۳- هزینه های فرصت از دست رفته که می تواند در اثر محدود کردن اختیارات مدیریت برای شرکت به وجود آید.
- نویسندگان اولیه تئوری نمایندگی سعی در معرفی الگوی اساسی تئوری نمایندگی کرده اند. این الگو را به اختصار می توان به شرح زیر توضیح داد:

الگوی اساسی نمایندگی

شکل ۱ رابطه بین نماینده (مدیر) و مالک (سهامدار) را در چارچوب تئوری نمایندگی نشان می دهد. نظریه نمایندگی، مبتنی بر فرض های مختلفی از جمله فرض های رفتاری مشخص بین سهامدار و مدیر است و می توان آن ها را به صورت زیر خلاصه کرد:

شکل ۱. رابطه بین نماینده (مدیر) و مالک (سهامدار) در چارچوب تئوری نمایندگی

فرض‌های مربوط به مالک (سهامدار)

الف) مالک (سهامدار) به دنبال رسیدن به بیشترین نفع شخصی خود و "مطلوب مورد انتظار" (سود) می‌باشد.

ب) سهامدار با خرید سهم، در ریسک شرکت با سایر سهامداران شریک می‌شود؛ بنابراین در ریسک تنوع ایجاد می‌کند. پس از نظری رفتاری، "بی تفاوت نسبت به ریسک" می‌باشد

پ) سهامدار قدرت محاسباتی و پیش‌بینی آینده و دریافت اطلاع از نماینده و سیستم حسابداری یا نمایندگی را دارد و بر اساس اطلاعات قابل ملاحظه یا قابل بررسی با نماینده، قرارداد منعقد کند و پرداخت به نماینده، براساس این اطلاعات می‌باشد (قاسمی پور و همکاران، ۱۳۹۹).

فرض‌های مربوط به نماینده (مدیر)

الف) مدیر نیز به دنبال نفع شخصی خود- رسیدن به بالاترین "مطلوبیت مورد انتظار" (حقوق و دستمزد و ...) می‌باشد. منافع شخصی مدیر، نه تنها مالی است، بلکه شامل موارد غیر مالی از قبیل فرصت استراحت، دفتر کار زیبا، عضویت در سازمان‌های معتبر و ... نیز می‌گردد.

ب) مدیر شخصی "ریسک‌گریز" است، یعنی ثروت بیشتر را به کمتر ترجیح می‌دهد؛ اما هنگامی که ثروت افزایش پیدا می‌کند، مطلوبیت مورد انتظار (پولی و غیرپولی) وی کاهش می‌یابد.

پ) مدیر اصولاً فردی عقلانی است. از یک طرف می‌داند سعی و کوشش وی منجر به افزایش ارزش شرکت می‌شود؛ پس باید اعمال کند، اما از طرف دیگر، بر اثر کار کردن خسته می‌شود و تمایل به "کارگریزی" دارد. این تمایل را در اصلاح، تئوری نمایندگی "از زیر کار شانه خالی کردن" می‌نامند.

ت) مدیر منطقی است؛ یعنی با وجود موارد بالا انتظار می‌رود در راستای منافع سهامدار تصمیم‌گیری و اقدام نیز نماید.

ث) مدیر مانند سهامدار، قدرت محاسباتی و پیش‌بینی آینده را دارد و می‌تواند اطلاعات موجود را که شامل اطلاعات حسابداری نیز می‌گردد، پردازش کند و به نفع نمایندگی به کار برد (صفائی و همکاران، ۱۳۹۶).

۲- مشکلات نمایندگی

اولین مشکل مربوط به نمایندگی، وجود تضاد منافع بین سهامدار و مدیر است. یعنی سهامدار به دنبال رسیدن به بالاترین مرحله ارزش سرمایه‌گذاری است و مدیر نیز در وهله اول به دنبال افزایش ثروت خود می‌باشد؛ بنابراین، این احتمال وجود دارد که مدیر، در راستای منافع سهامدار عمل ننماید. اختلاس و فساد مالی مدیر و خارج ساختن منافع؛ دومین مشکل نمایندگی، مربوط به ناتوانی سهامدار، در ملاحظه اقدام و عملیات مدیر است. سهامدار نمی‌تواند اقدامات مدیر را به طور روزانه دنبال کند تا مطمئن شود که آیا تصمیم‌گیری‌های مدیر، منطبق با منافع سهامدار است یا خیر؛ بنابراین، سهامدار فاقد اطلاعات لازم در خصوص عملیات مدیر است. این حالت را در اصطلاح تئوری نمایندگی "عدم تقارن اطلاعات" می‌نامند. در این صورت اگر از طرف سهامدار روشی جهت کنترل عملیات مدیر به وجود نیاید، فقط مدیر

می‌داند که آیا در راستای منافع سهامدار گام برداشته است یا خیر؛ از طرف دیگر، مدیر، نسبت به اقداماتی که در سازمان باید صورت گیرد، بیشتر از سهامدار اطلاع اجرایی دارد. این اطلاع اضافی مدیر، در نظریه نمایندگی "اطلاعات خصوصی" نامیده می‌شود. وجود اطلاعات خصوصی، به عدم تقارن اطلاعات بین سهامدار و مالک می‌افزاید (طباطبائی زاده فشارکی و همکاران، ۱۳۹۷).

سومین مشکل نمایندگی، به اصطلاح، "اثرات انتخاب نامطلوب" می‌باشد. این مورد زمانی اتفاق می‌افتد که اشخاص تمایل دارند با دارا بودن اطلاعات خصوصی درباره چیزی که نفع آنها را فراهم می‌سازد، با طرف مقابل، قرارداد منعقد نمایند. به عنوان مثال، هنگامی که شخصی بیمار است، ممکن است قرارداد بیمه عمر با شرکت بیمه منعقد نماید و در نهایت نفع شخصی خود را دنبال کند و به شرکت بیمه ضرر و زیان وارد سازد. این مشکل در چارچوب رابطه بین مدیر و سهامدار نیز ممکن است به وجود آید و مدیر به نحوی رفتار نماید تا اطلاعات نادرست و یا غیرکامل به سهامدار منتقل نماید (فاخفاف و جاربویی^۱، ۲۰۲۲).

چهارمین مشکل نمایندگی، در اصطلاح "خطر اخلاقی" نام گرفته است. این مشکل، وقتی به وجود می‌آید که نماینده، طبق نفع شخصی خود، انگیزه پیدا می‌کند تا از شرایط قرارداد منعقد شده خارج شود؛ زیرا مالک اطلاعات لازم در خصوص اجرای قرارداد و انجام عملیات لازم توسط نماینده را ندارد؛ به عنوان مثال، شخصی که اتومبیل خود را بیمه می‌کند و دچار تصادف می‌شود، ممکن است، تصادف، فقط صدمه به سپر اتومبیل زده باشد؛ اما شخص ادعا می‌کند که تصادف به بدنه اتومبیل (که قبلاً صدمه دیده بوده است) نیز رسیده است. این خطر، در چارچوب رابطه بین سهامدار-مدیر نیز وقتی به وجود می‌آید که سهامدار نتواند اقدام و عمل مدیر را ملاحظه کند (محمدی و همکاران، ۱۴۰۱). پنجمین مشکل مربوط به نمایندگی، این است که قرارداد بین سهامدار و مدیر، در شرایط عدم اطمینان نسبت به حالات طبیعت آینده منعقد می‌گردد؛ یعنی قرارداد به طور معمول در زمان یک جهت اجرای عملیاتی تنظیم می‌گردد؛ اما نتیجه نهایی که ممکن است محصول یا سود باشد، دست کم نیاز به گذشت یک دوره مالی دارد. طی زمان یک و دو اتفاق‌های زیادی ممکن است رخ دهد که روی محصول نهایی یا سود اثر می‌گذارند. در متن تئوری نمایندگی، این اتفاق‌ها به دو گروه "عوامل غیرقابل کنترل" و "عوامل قابل کنترل" طبقه‌بندی می‌شوند؛ بنابراین، دسترسی به محصول یا سود نهایی، همیشه براساس احتمالات می‌باشد و در حقیقت، مبنای قرارداد "ارزش مورد انتظار" سود است؛ نه سود مطلق. نظر به اینکه مدیر ریسک‌گریز است، به طور طبیعی، تمایل دارد که دست کم قسمتی از ریسک مربوط به عوامل غیرقابل کنترل را به مالک انتقال دهد؛ یعنی همراهی در ریسک نیز باید به وجود آید.

۳- تئوری هزینه معاملات

در این تئوری، شرکت نه تنها به عنوان یک واحد اقتصادی عمومی (سهام عام)، بلکه به عنوان یک سازمان متشکل از افراد با دیدگاه‌ها و اهداف مختلف است. تئوری هزینه معاملات بر اساس این واقعیت است که شرکت‌ها آنقدر بزرگ شده‌اند

^۱ Fakhfakh and Jarboui

که در تخصیص منابع جانشین بازار می‌شوند. در واقع شرکت‌ها آنقدر بزرگ و پیچیده‌اند که نوسانات قیمت در بازار، تولید را هدایت کرده و بازار معاملات را متعادل می‌سازد. در درون شرکت‌ها برخی از معاملات حذف می‌شوند و مدیر، تولید را هماهنگ می‌کند (قابری^۱، ۲۰۲۲).

تئوری‌های سنتی اقتصادی، تمام کارگزاران اقتصادی را منطقی، و افزایش سود را هدف اولیه تجارت می‌دانند. برعکس، تئوری هزینه معاملات، رفتار انسان را به نحو واقع‌بینانه تر در نظر می‌گیرد. در این الگو، مدیران و دیگر کارگزاران اقتصادی، منطقی محدود را بکار می‌برند. سیمون (۱۹۵۷) منطقی محدود را به صورت رفتاری تعریف می‌کند که منطقی است، اما مدیران بطور محدود این رفتار را انجام می‌دهند.

تئوری هزینه معاملات، همچنین فرض اساسی فرصت‌طلبی را مطرح می‌سازد. این تئوری فرض می‌کند که مدیران همچون افراد دیگر در برخی از مواقع فرصت‌طلب هستند. فرصت‌طلبی به صورت تمایل کارگزار در بکارگیری تمام روش‌های موجود برای افزایش منافع شخصی، تعریف شده است. نتیجه فرض منطقی محدود و فرصت‌طلبی این است که شرکت‌ها باید معاملات را بر اساس صرفه‌جویی با منطقی محدود انجام دهند و هم‌زمان معاملات مورد نظر را در برابر خطرات فرصت‌طلبی محافظت کنند. با فرض مشکلات منطقی محدود و فرصت‌طلبی، مدیران معاملات را برای حداکثر کردن نفع شخصی خود ساماندهی می‌کنند. چنین رفتار فرصت‌طلبانه‌ای می‌تواند نتایج نامطلوبی برای شرکت و سهامداران به بار آورد، در نتیجه این عملکرد نیاز به کنترل دارد (بیداری و همکاران، ۱۳۹۷).

۴- تئوری ذینفعان

تئوری ذینفعان به تدریج از دهه ۱۹۷۰ توسعه یافت. یکی از اولین توضیحات در مورد این تئوری در رشته مدیریت توسط فریدمن در سال ۱۹۸۴ ارائه گردید، وی تئوری عمومی شرکت را مطرح و پاسخگویی شرکت را به گروه گسترده‌تری از ذینفعان پیشنهاد کرد. اساس تئوری ذینفعان این است که شرکت‌ها بسیار بزرگ شده‌اند و تأثیر آن‌ها بر جامعه آنچنان عمیق است که باید به جز سهامداران به بخش‌های بسیار بیشتری از جامعه توجه کرده و پاسخگو باشند و ذینفعان را به جای سهامداران مطرح کرد. ذینفعان شامل سهامداران، کارکنان، فروشندگان، مشتریان، بستانکاران، سایر شرکت‌ها و عموم مردم می‌باشند. افراطی‌ترین حامیان تئوری ذینفعان بر این باورند که محیط‌زیست، گونه‌های جانوری و نسل‌های آینده نیز باید در زمره ذینفعان گنجانده شوند (جلالی و زوقلامی^۲، ۲۰۲۲).

نقش حرفه حسابداری در حاکمیت شرکتی

حرفه حسابداری به علت ایجاد اطمینان از شفافیت در حسابداری و گزارشگری مالی، نقش حساسی در حاکمیت شرکتی بازی می‌کند. صورت‌های مالی، یکی از مهم‌ترین ابزارهای انعکاس عملکرد اقتصادی واحدهای تجاری می‌باشد. وظیفه حسابداری اندازه‌گیری نتایج و تخصیص ارزش به دارایی‌ها و بدهی‌ها در نقطه زمانی خاص می‌باشد. سرمایه‌گذاران

¹ Ghabri

² Jallali and Zoghlami

و دیگران به منظور تصمیم‌گیری، به اطلاعات حسابداری اتکا می‌کنند. سهامداران اشخاص مستقلی از بیرون سازمان را به عنوان حسابرس استخدام می‌کنند که وظیفه آن‌ها ایجاد اطمینان درخصوص ارائه درست و منصفانه اطلاعات ارائه شده در صورت‌های مالی می‌باشد (امیری و همکاران، ۱۴۰۱). سهامداران به قضاوت حسابرسان به علت وجود دانش تخصصی و استقلال اتکا می‌کنند. حرفه حسابرسی در صورتی که قادر به اثبات استقلال و کارایی خود نباشد، به مرور زمان اعتبار و اعتماد عمومی آن کاهش خواهد یافت. این امر زمانی رخ خواهد داد که:

- نیازهای اجتماعی در حال تغییر نادیده گرفته شود،

- امکان ایجاد رویه‌های حسابرسی پیشرفته وجود نداشته باشد و

- شک و تردیدهایی نسبت به استقلال حسابرس وجود داشته باشد.

بنابراین تدوین استانداردهای حسابداری و حسابرسی مناسب به منظور بهبود حاکمیت شرکتی ضرورت دارد. با تدوین آن‌ها انتظارات جامعه راجع به روش‌های مناسب ثبت، حسابداری و گزارشگری معاملات و پیاده‌سازی عملیات تجاری انعکاس می‌یابد (ناکپودیان و اولان^۱، ۲۰۲۲).

به منظور اینکه چنین استانداردهایی انتظارات جامعه را به درستی منعکس کند، فرایندهای تدوین استاندارد باید به گونه‌ای انجام شود که بیان آزادانه و وسیع دیدگاه‌ها به وسیله ذی‌نفعان و علاقه‌مندان را امکان‌پذیر نماید. بهبود در حسابداری و گزارشگری مالی، شرط لازم برای بهبود در حاکمیت شرکتی است (نارایان کولی) تحقیقات پیرامون حاکمیت شرکتی، به نقش اطلاعات حسابداری به عنوان منبعی از متغیرهای اطلاعاتی موثق اشاره دارد که از وجود قراردادهای پاداش مدیران مطابق با عملکرد، نظارت بر مدیران توسط هیئت‌مدیره، سرمایه‌گذاران خارجی و قانون‌گذاران و همچنین از اعمال حقوق سرمایه‌گذاران حمایت می‌کنند که به وسیله قوانین اوراق بهادار اعطا شده است. شرکت باید نسبت به فعالیت‌های خود در قبال اشخاص ذی‌نفع پاسخگو باشد. استانداردهای حسابداری، افشای جامع پاسخگویی شرکت را تضمین می‌کند که به عنوان موضوع بنیادی و شرط لازم برای حاکمیت شرکتی مناسب است (بدیعی و همکاران، ۱۳۹۸). در واقع در بازبینی استانداردهای حسابداری به منظور بهبود حسابداری و گزارشگری مالی، انعکاس انتظارات در حال تغییر جامعه درخصوص رفتارهای شرکت و ایجاد ابزاری به منظور نظارت سیاسی و اجتماعی و کنترل شرکت ضرورت دارد.

نتیجه‌گیری

همان‌گونه که پیش از این گفته شد، هدف اصلی این پژوهش بررسی نقش حاکمیت شرکتی بر کاهش اثرات منفی کووید ۱۹ در شرکت‌ها است که سعی گردیده است به مروری بر مبانی نظری حاکمیت شرکتی و کووید ۱۹ در محیط ایران پرداخته شود. گسترش سریع سندروم تنفسی حاد شدید (ویروس کرونا) منجر به همه‌گیری در سراسر جهان شده است. از ۸ آوریل ۲۰۲۰، بیش از ۱/۴ میلیون مورد و ۸۶/۰۰۰ مرگ و میر ناشی از این ویروس در سراسر جهان وجود دارد. در نتیجه، کشورها استراتژی‌های سرکوب و کاهش را برای کنترل گسترش اجتماع، از جمله مسافت دوری اجتماعی اجباری،

^۱ Nakpodia and Olan

محدودیت‌های مراقبت‌های پزشکی و بسته شدن مشاغل غیرضروری به کارگرفته اند. با وجود این تلاش‌ها، گسترش بیماری کرونا هنوز ادامه دارد (جیمز سگارس، ۲۰۲۰). از سوی دیگر، همانطور که اشاره شد این بیماری موجب بسته شدن بسیاری از کسب و کارهای از جمله کسب و کارهای متوسط و کوچک شده است که این امر تاثیر بسیاری بر عملکرد کسب و کارها ایجاد کرده است.

لذا، بر اساس نظریه نمایندگی، این انتظار وجود دارد که هیئت‌مدیره‌ای که نظارت موثرتری را ارائه می‌کند باعث کاهش اثرات منفی کووید ۱۹ در شرکت‌ها گردد (آلويس^۱، ۲۰۱۴؛ لو و بواتنگ^۲، ۲۰۱۸). با این وجود بر اساس نظریه مباشرت نیز دوگانگی وظیفه مدیرعامل منجر به رهبری موثرتر و اجرای برنامه‌های شرکت می‌شود (الساید^۳، ۲۰۰۷) که این ممکن است در بهبود عملکرد شرکت و در نتیجه کاهش استفاده از اقلام تعهدی اختیاری در طول دوره همه‌گیری کووید ۱۹ مفید باشد. حاکمیت شرکتی به مجموعه روابط میان مدیریت اجرایی، هیئت‌مدیره، سهامداران و سایر طرف‌های مربوط در یک شرکت اطلاق می‌گردد و دو هدف اساسی شامل (۱) کاهش ریسک بنگاه‌های اقتصادی و (۲) بهبود کارایی درازمدت آن را دنبال می‌کند. اخیراً مساله حاکمیت شرکتی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار گشته است. به گونه‌ای که دامنه نفوذ آن به کلیه فعالیت‌های اقتصادی اعم از فعالیت‌های اقتصادی بخش عمومی و بخش خصوصی گسترش یافته است. مدل‌ها یا سازوکارهای مختلفی برای اعمال حاکمیت شرکتی وجود دارد که برخی از مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: مدل‌های اعمال کنترل بیرونی، مدل‌های دارندگان بلوک سهام، مدل‌های هیئت‌مدیره، مدل پاداش مدیران اجرایی. استقرار مناسب این مکانیزم‌ها، اقدامی اساسی برای استفاده بهینه از منابع، ارتقاء پاسخگویی، شفافیت، رعایت انصاف و رعایت حقوق همه ذی‌نفعان شرکت‌ها است. با توجه به موج جهانی خصوصی‌سازی و ضرورت اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی، به منظور رشد و توسعه اقتصادی کشور بر مبنای عدالت اجتماعی و فقرزدایی، تدوین و به کارگیری اصول حاکمیت شرکتی در کشور ما نیز برای توسعه بازار سرمایه امری مهم و اجتناب ناپذیر است.

منابع

امیری، سید خسرو، رضایی، فرزین، خلعتبری لیماکی، عبدالصمد. (۱۴۰۱). تاثیر حاکمیت شرکتی بر خوش بینی مدیران و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی. دانش حسابداری و حسابرسي مدیریت، ۱۱(۴۳)، ۱۴۵-۱۶۱.

بدیعی، حسین، حساس یگانه، یحیی، ثقفی، علی، باباجانی، جعفر. (۱۳۹۸). آزمون کیفیت حسابرسي و سازوکارهای حاکمیت شرکتی. دانش حسابداری و حسابرسي مدیریت، ۸(۳۱)، ۲۶۱-۲۷۲.

بیداری، محمدعلی، حجازی، رضوان، مشایخی، بیتا. (۱۳۹۷). شناسایی و بررسی روابط درونی بین عوامل مؤثر بر استقرار کمیته‌ی حسابرسي اثربخش به منظور ارتقاء سطح حاکمیت شرکتی در بانک‌ها. دانش حسابداری و حسابرسي مدیریت، ۷(۲۸)، ۶۴-۵۱.

¹ Alves

² Lu & Boateng

³ Elsayed

پرمه، زورار. (۱۳۹۸). ارزیابی اثرات شیوع بیماری کووید ۱۹ بر بخش صنعت ایران: کاربرد چارچوب ماتریس حسابداری اجتماعی. پژوهش های اقتصاد صنعتی، سال ۳، شماره ۸، صص ۸۶-۹۹.

خانی، عبد...، غفاری، محمد جواد، شاه محمدی، محمد علی. (۱۳۹۳). بررسی تاثیر حاکمیت شرکتی بر عدم تقارن هزینه ها.. دانش حسابداری مالی، ۱(۳)، ۱۲۵-۱۴۵.

صائب نیا، سمیه و کریمی، فرشته. (۱۳۹۹). بررسی تاثیر بیماری کرونا (کووید-۱۹) بر عملکرد کسب و کار (مورد مطالعه: کسب و کارهای کوچک و متوسط استان اردبیل). چشم انداز حسابداری مدیریت، دوره ۳، شماره ۲۴، صص ۸۳-۹۳.

صفائی، محمد، محمودی درویشانی، بابک، عباسی، ابراهیم. (۱۳۹۶). بررسی تاثیر حاکمیت شرکتی بر مدیریت سود و مدیریت مالیات در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۶(۲۳)، ۱۴۴-۱۳۱.

طبائی زاده فشارکی، حمید، محمدپور زرنندی، ابراهیم، مینوئی، مهرزاد. (1397). بررسی تأثیر استقرار حاکمیت شرکتی در بانکهای تجاری ایران بر حفظ و ارتقاء سلامت مالی آنها. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۷(25)، 139-152.

قاسمی پور، بهروز، احمدی، فایق، و کیلی فرد، حمیدرضا. (۱۳۹۹). فراتحلیلی از اثر حاکمیت شرکتی بر مدیریت سود. فصلنامه جامعه شناسی سیاسی ایران، ۳(۴)، صص ۲۲۳۷-۲۲۵۰.

کردلونی، حمیدرضا کردلونی، محمودزاده، المیرا، جدیدالاسلامی، داود. (۱۳۹۱). استقرار حاکمیت شرکتی در موسسات مالی ایران (مطالعه موردی: بانک A). دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۱(۲)، ۸۹-۱۰۲.

محمدی، ناهید، بهار مقدم، مهدی، پورحیدری، امید. (۱۴۰۱). تاثیر مکانیزم های حاکمیت شرکتی بر رابطه چسبندگی انتظارات مدیران و بازده آتی سهام. مطالعات تجربی حسابداری مالی، ۱۹(۷۳)، - . doi: 10.22054/qjma.2021.49198.2108

مرشد زاده، مهناز، قربانی، محمود، شعبانی، کیوان. (۱۳۹۳). رابطه بهسازی اقتصادی، راهبری شرکتی و روش های خصوصی سازی با عملکرد شرکت های تازه خصوصی سازی شده ایران و ترکیه. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۴(۱۴)، ۱۰۷-۱۲۲.

Abang'a, A.O., Tauringana, V., Wang'ombe, D. and Achiro, L.O. (2022), "Corporate governance and financial performance of state-owned enterprises in Kenya", *Corporate Governance*, Vol. 22 No. 4, pp. 798-820.

Alves, S., 2014. The effect of board independence on the earnings quality: evidence from Portuguese listed companies. *Australas. Account. Bus. Financ. J.* 8 (3), 23-44.

Bartik, A.W., Bertrand, M., Cullenc, Z., Glaeser, E.L., Luca, M. and Stanton, C. (2020), "The impact of COVID19 on small business outcomes and expectations", *Proceedings of the National Academy of Sciences*, Vol. 117 No. 30, pp. 17656-17666.

Chakraborty, I. & Maity, P. (2020). COVID-19 outbreak: Migration, effects on society, global environment and prevention. *Science of the Total Environment* 728, 138882.

- Cimini, R., 2015. How has the financial crisis affected earnings management? A European study. *Appl. Econ.* 47 (3), 302–317.
- Elsayed, K., 2007. Does CEO duality really affect corporate performance? *Corp. Gov. An Int. Rev.* 15 (6), 1203–1214.
- Eng, L.L., Fang, H., Tian, X., Yu, T.R., Zhang, H., 2019. Financial crisis and real earnings management in family firms: a comparison between China and the United States. *J. Int. Financ. Mark. Inst. Money* 59, 184–201.
- Erena, O.T., Kalko, M.M. and Debele, S.A. (2022), "Corporate governance mechanisms and firm performance: empirical evidence from medium and large-scale manufacturing firms in Ethiopia", *Corporate Governance*, Vol. 22 No. 2, pp. 213-242.
- Erkens, D.H., Hung, M., Matos, P., 2012. Corporate governance in the 2007–2008 financial crisis: evidence from financial institutions worldwide. *J. Corp. Financ.* 18 (2), 389–411.
- Fakhfakh, I. and Jarboui, A. (2022), "Board of director's effectiveness, audit quality and ownership structure: impact on audit risk-Tunisian evidence", *Journal of Accounting in Emerging Economies*, Vol. 12 No. 3, pp. 468-485
- Georgieva, K. (2020). IMF managing director Kristalina Georgieva's statement following a G20 ministerial call on the coronavirus emergency.
- Ghabri, Y. (2022), "Legal protection systems, corporate governance and firm performance: a cross-country comparison", *Studies in Economics and Finance*, Vol. 39 No. 2, pp. 256-278.
- Goodell J.W., Huynh T.L.D. Did congress trade ahead? Considering the reaction of US industries to COVID19. *Financ. Res. Lett.* 2020 [PMC free article] [PubMed] [Google Scholar]
- Ian M. Trotter & Luis A. C. Schmidt & Bruno C. M. Pinto & Andrezza L. Batista & Jessica Pellenz & Maritza Isidro & Aline Rodrigues & Attawan G. S. Suela & Loredany R. (2020). «COVID-19 and Global Economic Growth: Policy Simulations with a 11- Pandemic- Enabled Neoclassical Growth Model,» *Papers 2005.13722*, arXiv.org, revised Jun 2020.
- Jallali, S. and Zoghlami, F. (2022), "Does risk governance mediate the impact of governance and risk management on banks' performance? Evidence from a selected sample of Islamic banks", *Journal of Financial Regulation and Compliance*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/JFRC-04-2021-0037>
- Jebran, K., Chen, S., 2021. Can we learn lessons from the past? COVID-19 crisis and corporate governance responses. *Int. J. Financ. Econ.* 1–9.
- Larcker, D.F. Lynch, B. Tayan, B. and Taylor, D.J. (2020), "The spread of COVID19 disclosure", *Stanford Closer Look Series*, June, pp. 1-15.
- Lu, J., Boateng, A., 2018. Board composition, monitoring and credit risk: evidence from the UK banking industry. *Rev. Quant. Financ. Account.* 51 (4), 1107–1128.
- McKibbin W.J., Fernando R. CAMA Working paper; 2020. The global macroeconomic impacts of COVID19: seven scenarios. No. 19/2020. [Google Scholar]
- Nakpodia, F. and Olan, F. (2022), "Corporate governance reform in Nigeria: upstream and downstream interventions", *Corporate Governance*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/CG-09-2021-0347>
- Rostami, V. and Rezaei, L. (2022), "Corporate governance and fraudulent financial reporting", *Journal of Financial Crime*, Vol. 29 No. 3, pp. 1009-1026.

- Sharif A., Aloui C., Yarovaya L. COVID19 pandemic, oil prices, stock market, geopolitical risk and policy uncertainty nexus in the US economy: Fresh evidence from the wavelet-based approach. *Int. Rev. Financ. Anal.* 2020 [Google Scholar]
- Shehzad K., Liu X., Kazouz H. COVID19's disasters are perilous than global financial crisis: A rumor or fact? *Financ. Res. Lett.* 2020 [PMC free article] [PubMed] [Google Scholar]
- Trombetta, M., Imperatore, C., 2014. The dynamic of financial crises and its non-monotonic effects on earnings quality. *J. Account. Public Policy* 33 (3), 205–232.
- Yeh, Y.M.C., Chen, H.W., Wu, M.C., 2014. Can information transparency improve earnings quality attributes? Evidence from an enhanced disclosure regime in Taiwan. *Emerg. Mark. Financ. Trade* 50 (4), 237–253.

The role of corporate governance and the negative effects of Covid-19

Mohammad Norouzi ¹

Fatemeh Bagheri ²

Sarah Memari ³

Omid Yaghoubi ⁴

Date of Receipt: 2022/03/30 Date of Issue: 2022/06/19

Abstract

The outbreak of the Covid-19 disease has covered almost all the countries of the world, and in addition, due to the spread of the corona virus, the world stock markets have experienced their most unprecedented falls in recent years. However, the consequences of this disease for Iran's economy, which is also facing the cruel sanctions of the United States, are more severe and complicated. Therefore, the existence of a basic corporate governance mechanism in companies plays a very important role in this period of the Corona crisis. The more companies have stronger mechanisms, the stronger they will be against this crisis. Therefore, in the current research, an attempt was made to review the theoretical foundations of corporate governance and its roles in a financial system, and then to deal with the Covid-19 crisis in the world and Iran and its impact on various dimensions.

Keywords

Corporate governance, Covid-19, quality of financial reporting

1 Assistant Professor, Department of Accounting, Lecturer, Gonbadkavos University, Gonbadkavos, Iran. (Mohammad_n488@yahoo.com)

2 Master's student in financial management, Islamic Azad University, Shahriar branch, Tehran, Iran (corresponding author: fatemehbagheri1396@yahoo.com).

3 Master's student in financial management, Islamic Azad University, Shahriar Branch, Tehran, Iran. (S.memari.92@gmail.com)

4 Master's student in financial management, Islamic Azad University, Shahriar Branch, Tehran, Iran. (yaghoubi.omid1369@gmail.com)